

Adnan Menderes Üniversitesi Yayınları No: 56

KÜLTÜREL MİRAS ve KADIN

Editörler

Doç.Dr. Gökçe ŞİMŞEK
Yrd.Doç.Dr. Mustafa ASLAN
Doç.Dr. Dilşen İNCE ERDOĞAN
Yrd.Doç.Dr. Ayten CAN
Yrd.Doç.Dr. Birsen ERAT

Aydın, 2017

Kültürel Miras ve Kadın

Editörler

Doç.Dr. Gökçe ŞİMŞEK
Yrd.Doç.Dr. Mustafa ASLAN
Doç.Dr. Dilşen İNCE ERDOĞAN
Yrd.Doç.Dr. Ayten CAN
Yrd.Doç.Dr. Birsen ERAT

Grafik Tasarımı: Emine Çetin
Baskı - Cilt: Adnan Menderes Üniversitesi Matbaası

HQ 1240 K85 2017 Kültürel miras ve kadın / editörler ; Gökçe Şimşek, Mustafa Aslan, Dilşen İnce Erdoğan, Ayten Can, Birsen Erat.--Aydın : Adnan Menderes Üniversitesi , 2017.
430 sayfa : resim ; 24 cm.--(Adnan Menderes Üniversitesi Yayınları; no : 56.)

ISBN 978-975-8254-56-9

1. KADINLAR -- SOSYAL GELİŞİM 2. KADINLAR -- KÜLTÜREL YAŞAM I. Erat, Birsen II. Can, Ayten III. İnce Erdoğan, Dilşen IV. Aslan, Mustafa V. Şimşek, Gökçe

Adnan Menderes Üniversitesi
Merkez Kampüsü, Kepez Mevkii Efeler / AYDIN
Tel: +90 256 218 20 00
Fax: +90 256 214 66 87

İçindekiler

Önsöz	i
Kültürel Miras ve Kadın Kitabına Önsöz	ix
Sunu	xiii
	1
<i>Bölüm 1: Kadının Dokunduğu Mekanlar: Anıtlar ve Onarımlar</i>	
Dilek MAKTAL CANKO	3
Bir Bizans Prensesi Aniklia Iuliana ve Görkemli Bir Yapı Aziz Polyeuktos Kilisesi	
Muzaffer ÖZGÜLEŞ	19
Az Tanınan Bir Valide Sultanın Pek Bilinmeyen Korumacılık Çalışmaları: Gülnuş Sultan'ın Onarımını Üstlendiği Yapılar	
Burcu SELCEN COŞKUN	35
Koruma Uzmanı Üç Kadın Mimar ve Türkiye Koruma Tarihindeki Yerleri	
<i>Bölüm 2: Taşınır Kültürel Miras Öğeleri Üzerinden Kadın Okumaları</i>	57
Ebru MANDACI	59
Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda Dokumacılıkta Kadının Rolü	
Murat TURGUT	69
Hitit Dini Ritüellerinde Kadınların Görevleri ve Roller	
Emine KOCA ve Zeynep KIRKINCIOĞLU	83
Uşak Gelin Giyim-Kuşamında Kültürel Bir Değer: 'Gelin Zıbını'	
Bahar TÜRKAY ve Füsun İSTANBULLU DİNÇER	93
Sadberk Hanım Müzesi Örneğinde Osmanlı'dan Bugüne Dival İşleme Sanatında Kadının Rolü ve Sanatın Turizme Kazandırılması Üzerine Bir Arştırma	
Mustafa ASLAN ve Halim ESEN	107
Somut Olmayan Kültürel Mirasımız: Kıbrıs'taki Karagöz ve Kadın Figürler	

Bölüm 3: Geleneksel Yaşamda Kadın: Kadınlarca Yaşatılan ve Aktarılan Kültürel Miras 117

Elifnaz DURUSOY ve Funda SOLMAZ ŞAKAR 119
Geleneksel Konutta Kadın İzi: Anadolu Özelinde Bir Değerlendirme

Özlem KARAKUL ve Şerife YALÇIN YASTI 131
Kırsal Yerleşimlerde Ekmek Yapım Geleneğinin Mimari Yansımaları: Konya Botsa (Güneydere) Köyü Örneği

Oya TOPDEMİR KOÇYİĞİT 147
Köyde Değişen Kültürel Bir Öge Olarak Beslenme Organizasyonu ve ‘Kadın’

Mahmut DAVULCU 165
Antalya-Kovanlık Köyü’nde Halı Dokuma Sanatı ve Boğaz Çalma Geleneğinin Aktarılmasında Kadının Rolü

Osman KÖSE, Zeynep ÖZDEM KÖSE ve Yıldırım AYDIN 181
Muğla Yöresi Yörük Kültüründe Kadın

Bölüm 4: Sözlerde Kadın ve Kadını Anlatan Sözler 193

Ceyhan VEDAT UYGUR 195
Kırk Kız Destanı ve Destandaki Bazı Kültürel Unsurların Kadın Bağlamında Değerlendirmesi

Nesrin KARACA 231
Bir Osmanlı Prensesi Kadriye Hüseyin’in (1888-1955) Tanıklığında Türk Millî Mücadelesi Mustafa Kemal Paşa, Anadolu, Ankara ve Batı Cephesi

Ayşe DUVARCI 245
Ağitlar Üzerinden Kadın Kimliği Okumaları: Ağitların Kadını Olmak

Feyyaz BODUR 259
Kültürel Miras ve Yazılı Basında Kadın: Eskişehir Yazılı Basınında İş Dünyası ile İlgili Yer Alan Haber ve İlanlarda Kadının Görünümü

Gülbeyaz GÖZTAŞ 275
Geleneksel Kültürün Korunması ve Sürekliliğinin Sağlanması Bağlamında Türk Atasözlerinde Kadın

Aylin AKÇABOZAN ve Elifnaz DURUSOY 291
Kadın ve Somut Olmayan Kültürel Miras İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme: Sarıkız Efsanesi

<i>Bölüm 5: Kültür ve Kalkınma Politikalarında Kadın ve Kültürel Miras: Kadını Güçlendirmek</i>	305
Yonca ALTINDAL Kalkınma Planlarında Kadın İstihdamını Yeniden Okumak	307
Gökçe ŞİMŞEK Kadın Dostu Kültürel Rota: Kadını Güçlendirmek ve Kültürel Mirası Korumak için Bir Araç	319
Güldem BAYKAL BÜYÜKSARAÇ ve Işıl GÜRSU Kültürel Miras Bağlamında Yerel Ekonomi ve Kadın Emegi: Aspendos (Belkis) Çalışması	339
Nuray TÜRKER ve Serdar CEYLAN Safranbolu UNESCO Dünya Miras Alanında Kadın İşgücü İstihdamı ve Kadın Emeginin Kültür Turizminin Gelişmesine Etkisi	357
Bilge MERVEAKTAŞ El Örgüsü Çoraplar Bağlamında Kadın Katılımı ve Kültürel Mirasın Sürdürülebilirliği	375
Ayşegül KOYUNCU OKCA, Meruyert KOİZHAİGANOVA ve Saadet NİHAL ÇOŞKUN Geleneksel Bir Meslek Olan Dericiliğin Canlandırılmasında Kadının Rolü: Karacasu Örneği	389
Sonuç Bildirge	399
<i>Final Declaration</i>	403
Hakemler	407
Yazarlar	409
İngilizce Özetler (<i>Abstracts</i>)	413

- UNESCO. (1994). *Routes as Part of Our Cultural Heritage Report on the Meeting of Experts, Madrid 24-25 November 1994*. Erişim adresi: <http://whc.unesco.org/archive/routes94.htm>.
- UNESCO. (1999). *International Symposium on the Role of Women in Transmission of Intangible Cultural Heritage: 27 - 30 September 1999, Tehran, Iran Annotated Agenda*. Erişim adresi: <http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/00157-EN.pdf>.
- UNESCO. (2001). *Final Report Expert Meeting Gender and Intangible Heritage, 8-10 December 2001, Intangible Heritage Section, UNESCO*. Erişim adresi: <http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/00125-EN.pdf>.
- UNESCO. (2003). *Synthesis Report Activities in the Domain of Women and Intangible Heritage: International editorial meeting and future activities in the domain Iran National Commission for UNESCO, Tehran June 2001*. Erişim adresi: <http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/00160-EN.pdf>.
- UNESCO. (2004). *Gender Sensitivity: A Training Manual for Sensitizing Education, Managers, Curriculum, Material Developers and Media Professionals to Gender Concerns*. Erişim adresi: <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001376/137604eo.pdf>.
- Üstün, İ. (2012). Belediyecilikte Toplumsal Cinsiyet Eşitliği – Kadın Gözüyle Belediyecilik. Çankaya Belediyesi (Ed.), *Uluslararası Kadın Dostu Çankaya Sempozyumu, 2-3 Mart/ March 2012* içinde (s.122-137). Ankara: Dumat Ofset Matbaacılık.
- Van Oers, R. (2010). Nomination of the Silk Road in China to UNESCO's World Heritage List: Proposals for a Strategic Approach and Reference Framework for Heritage Routes. N. Agnew (Yay. haz.), *Proceedings of the Second International Conference on Conservation of Ancient Sites on the Silk Road*, (s.62-74). Los Angeles: The Getty Conservation Institute.
- Welcome. (2016, 3 Nisan). *European Route of Industrial Heritage* içinde. Erişim adresi: <http://www.erih.net>.
- Whitehouse, R. (2007). Gender Archaeology and Archaeology of Women. S. Whitehouse ve K. Wright (Yay. haz.), *Archaeology and Women: Ancient and Modern Issues* içinde (s.27-40). Walnut Creek: Left Coast Press.

KÜLTÜREL MİRAS BAĞLAMINDA YEREL EKONOMİ VE KADIN EMEĞİ: ASPENDOS (BELKIS) ÇALIŞMASI¹

Güldem Baykal BÜYÜKSARAÇ ve Işıl GÜRSU

Giriş

Bu makale, Ankara İngiliz Arkeoloji Enstitüsü'nün (AİAE) Hacettepe Üniversitesi ile ortaklaşa yürüttüğü kültürel miras yönetimi (KMY) projesi² kapsamında antik Aspendos kenti çevresinde (Serik, Antalya) gerçekleştirilen bir etnografik araştırmanın bulgularından yola çıkarak kaleme alındı (Resim 1). Disiplinler arası bir yaklaşımla geliştirilmiş olan bu KMY projesi³ için antropolojiden destek alma fikri, antik kentin yanı başında yaşayan toplulukların kalıntılarıyla kurmuş olduğu varoluşsal ilişkiyi anlama çabasıyla açıklanabilir. Etnografik çalışma, arkeoloji ve antropoloji arasında köprü kurmanın önemi ve gerekliliğinin farkındalığıyla ilerleyen bu proje içinde 2014 yazında başlatılmış olsa da, bulgular doğrultusunda ürettiği yeni sorularla zaman içinde bağımsız bir araştırmaya dönüştü.

Makalenin yazarlarından biri KMY uzmanı, diğeri sosyal antropolog; araştırma konusu olan yer ise, KMY perspektifinden bakıldığında, bir arkeolojik koruma alanı. Ancak, aynı yeri farklı okumalara tabi tutmak da mümkün ve bu projenin misyon edindiği işlerden biri Aspendos'un anlam haritasını çıkarmak. Bunu yapmanın yolu, her şeyden önce insanı dinlemekten geçiyor. Dolayısıyla proje genelinde cevabını arayan temel sorulardan biri şu: UNESCO Dünya Kültür Mirası Geçici Listesi'nde yer almayı başarmış, kültürel miras niteliği uluslararası düzeyde tescillenmiş olan Aspendos yerel halk için ne gibi değerler taşıyor? Diğer pek çok arkeolojik alanda olduğu gibi, farklı aktörler Aspendos'u farklı biçimlerde yorumlar ve ona farklı kullanım değerleri biçer. Değerlerdeki bu çeşitlilik kültürel miras olgusunun çok sesliliğinin göstergesidir (Bender, 1998; Hodder, 2000). Türkiye'de tüm arke-

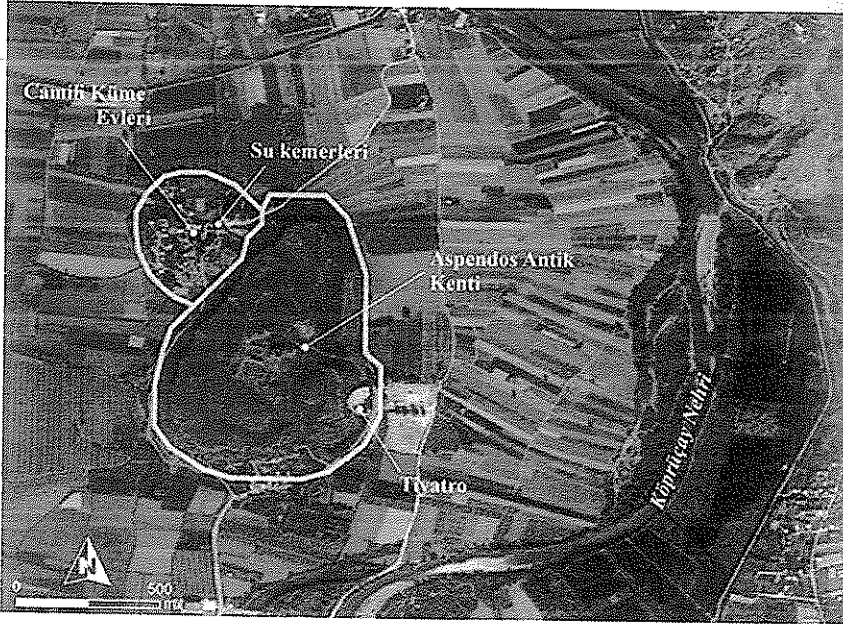
1) Bu çalışma için desteklerinden ötürü Ankara İngiliz Arkeoloji Enstitüsü, Aspendos Kazısı ve Headley Trust'a, ve özellikle Belkis halkına teşekkürlerimizi sunarız.

2) Aspendos Sürdürülebilir Gelişim ve Alan Yönetimi Projesi hakkında detaylı bilgi için, bkznz. www.aspendosgezi.com.

3) Bu proje arkeolog, kültürel miras yönetimi uzmanı, antropolog, mimar, şehir plancısı ve turizmci gibi birbirinden farklı alanlarda tecrübe sahibi uzman ve araştırmacının işbirliği ve katkılarıyla gerçekleşmiştir.

olojik alanlar, ilgili kanun⁴ gereğince devlet mülkiyetinde sayılır ve bu alanların korunması ve gözetilmesinden sorumlu başlıca kurum Kültür ve Turizm Bakanlığı'dır. Bakanlık ve Bakanlığa bağlı birimlerce (İl Kültür Turizm Müdürlüğü, Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu, Müze gibi), Aspendos'un mekânsal kimliği "kültürel miras ve arkeolojik koruma alanı" üzerinden tanımlanır. Nihai karar mercii Bakanlık olmakla birlikte yerel yöneticiler, bürokratlar, arkeologlar, kültürel miras uzmanları ve turizmciler bu tanıma uygun bir yönetim anlayışı çerçevesinde uzlaşırlar. Ancak, bu mekân, yerleşiklik prensibi üzerinden hak iddia eden yerel toplulukların da evidir. Aspendos'u aynı zamanda bir yerleşim yeri, bir yaşam alanı olarak görmemizi gerektiren Belkis kimliği, yasalarla korunan kültür varlıkları kadar önemlidir.

Bu çalışmaya ışık tutan araştırmaların da ortaya koyduğu gibi, arkeolojik miras müzakere, uzlaşma ve çoğu zaman çatışma alanıdır (Cleere, 2012; Harrison 2010; Smith, 2006; Watson & Waterson, 2011). Aspendos/Belkis özelinde bakacak olursak, buranın arkeolojik koruma alanı olarak tescil edilmesi ve devamındaki süreç, yerel halkın yaşamını biri olumlu diğeri olumsuz olmak üzere, en az iki şekilde etkilemektedir. Aspendos antik kentinin yakın çevresi 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı, su kemerlerinin bulunduğu mevkii ise 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı statüsündedir ki bu da inşaat faaliyetlerinde ciddi kısıtlamalar demek. Böyle bakıldığında, Aspendos zaman zaman "baş ağrıtan" bir arkeolojik sit alanı. Öte yandan, kalıntılar sayesinde, hayli popüler bir "turizm destinasyonu" ve dolayısıyla Belkisliler için önemli bir gelir kaynağı. Yerel halkın devlet kurumları ve diğer paydaşlarla çatışma ve müzakere süreçlerini de işte bu çelişkili durum belirliyor.

Resim 1. Aspendos Antik Kenti ve Köprü Çay nehrini gösteren uydu haritası.

4) Anayasanın 63. Maddesinin atıfta bulunduğu 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu.

Türkiye'de son on beş yıldır arkeolojik alan yönetimi kapsamında gerçekleştirilen yasal düzenlemeler, "kültürel miras" olgusunu gelir kaynağı beklentilerine indirgeyerek ve farklı yönetim modellerinin önünü açarak turizmde "verimliliği arttırmayı" amaçladı. Bu doğrultuda, özel sektörün ilgi ve tecrübesi arkeolojik alan ve müzelere kaydırılarak, devletin faaliyet alanını daraltma ve ilgili kamu masraflarını kısma yoluna gidildi. Bu yazıya konu olan temel mesele, bu yeni yönetim modellerinin yerel halkın arkeolojik alan ile kurduğu ilişki biçimleri ve günlük yaşantısında nasıl bir dönüşüme yol açtığı. Bu dönüşümü ne tür siyasal ve ekonomik dinamikler içerisinde ele almak gerekir? Halkın ekonomik pratikleri değişen miras yönetimi anlayışından ne şekilde etkilenmiştir? Bu süreci cinsiyet temelli iş bölümü ve özellikle kadın emeği açısından nasıl okuyabiliriz? Bu sorulara yerel turist ekonomisi ve kadın emekçilerine odaklanarak yanıtlar arayacağız.

Türkiye'de Alan Yönetimi Süreci ve "Turizm Destinasyonu" olarak Aspendos

Türkiye'de kültürel miras yönetimi yasal düzenlemelerde ancak 2000'ler sonrasında kendine yer buldu. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda yapılan değişikliklerle "alan yönetimi" konusunun tanımlanması (2004) bu süreçte önemli bir milat. Türkiye'de kültür varlıklarının UNESCO Dünya Kültür Mirası Listesi'ne dahil edilmeleri için artan istek ve alan yönetimi planlarının başvurulara ek olarak gönderilmesi zorunluluğu bu düzenlemeyi kaçınılmaz kılmıştı. Kültür politikalarının "yeni kamu yönetimi" yaklaşımı ile dönüşüme uğraması da aynı zamanlara denk düşer. Her iki süreci de turizmin ekonomik getirisini arttırma güdüsü üzerinden değerlendirebiliriz. Küresel bir turizm ürünü olarak "Dünya Kültür Mirası" etiketinin arkeolojik alanlara daha çok görünürlük sağladığı bazı araştırmalara da konu olmuştur (Shackley, 2011; Leask & Fyall, 2006).

Bu süreçler doğrultusunda, müzeler ve arkeolojik alanlarda ticarî verimliliği arttırmaya yönelik kamu-özel sektör işbirlikleri kuruldu ve yabancı ziyaretçilerin harcamalarını teşvik edici bir işletme anlayışı geliştirildi. Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesindeki DÖSİMM (Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü), özel sektör ile imzaladığı protokoller çerçevesinde eskiden kendi çatısı altında yürüttüğü bilet gişesi, hediyelik eşya satışı, kafe gibi ticarî alanların işletme hakkını yeni aktörlere devretti. Aspendos örneği üzerinden anlatacak olursak, şu anda alanın içerisinde gelir elde edilen 6 farklı nokta bulunuyor. Bilet gişesi TÜRSAB (Türkiye Seyahat Acentaları Birliği), diğerleri (otopark, fotoğraf çekim hizmeti, tuvalet, büfe ve hediyelik eşya dükkânı) ise Bilintur A.Ş. tarafından işletilmektedir. Her iki işletmeci de sadece Aspendos'u değil, Türkiye'nin pek çok diğer yerindeki müze ve arkeolojik alanları kapsayan anlaşmalarını yaklaşık 8 yıldır sürdürmektedir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, bütün bu düzenlemeler Türkiye'de turizmin ekonomik boyutuna odaklanmış bir miras yönetimi anlayışının egemen olduğunu teyit ediyor. Antalya gibi yıllık 10-11 milyon turist çeken bir kentte her bir arkeolojik alanın ve kültürel varlığın neredeyse sadece turizmci açılarından değerlendirilmeye çalışılması şaşırtıcı değil.⁵ 2015'de

5) Antalya turizme bağlı olarak 1990'lardan günümüze hızlı bir büyüme kaydetmiş, nüfusu son 25 yılda ikiye katlanarak 2015 yılında 2.288.456'ya ulaşmıştır. Şehrin ekonomisi resmi kaynaklarda "3T" ifadesiyle tasvir edilmektedir: turizm, tarım ve ticaret. İl sınırları içinde bulunan her yer ve özellikle kıyı şeritleri için turizmin önemli bir gelir kaynağı olduğunu yineleyelim. Buna ek olarak, il genelinde şehirleşme ve sanayi iş kollarında istihdamın Türkiye ortalamalarının altında olduğu söylenebilir. 2013 yılı itibarıyla şehir nüfusu 2.158.265 (oldukça genç bir nüfus) ve bunun 113.761'i Serik ilçesinde yaşamakta (TÜİK, 2013, s. 103, 107). İstihdam verileri Antalya ve civarı ölçeğinde (Antalya, Isparta, Burdur'dan oluşan tek bir bölge olarak) yayınlandığından, Serik ve Belkis özelinde sayılar sunmak (en azından şimdilik) mümkün değil. Ancak,

335.636 ziyaretçisi ile yıllık 5.226.085 TL tutarında gişe geliri getiren Aspendos antik kenti, tüm Türkiye’de en çok ziyaret edilen ilk 20, 25 TL’lik giriş ücreti ile de en çok gelir getiren ilk 10 müze ve ören yeri arasında.⁶ Kentin ekonomik getirisinin büyük kısmının tiyatronun kullanımı ile ilgili olduğunu söyleyebiliriz.

MS 2. yüzyılda tiyatro binası olarak inşa edilen Aspendos Tiyatrosu bugüne dek farklı şekillerde kullanıldı. Selçuklular zamanında saray, Atatürk’ün tavsiyesi⁷ üzerine 1970’lere dek güreş arenası, 1994’den itibaren Devlet Opera ve Balesi tarafından uluslararası festival mekânı ve zaman zaman ticarî grupların kiraladığı gösteri alanı olarak işlev gördü. Tiyatro, organizasyonlar esnasında istihdam edilen yerel halk açısından geçici de olsa kayda değer bir ekonomik katkı yarattı. Bunun yanı sıra, ören yerindeki kazı çalışmaları, mevsimlik sigortalı iş imkanı yaratarak, Belkis’in genç erkek nüfusu için önemli bir istihdam alanına dönüştü. Halen sürmekte olan arkeolojik proje için gerekli iş gücü özellikle antik kentin yanı başındaki Camili Küme Evleri ve komşu mahallelerden sağlanıyor.

Türkiye’nin birçok yerinde olduğu gibi, Antalya’da sigortalı işçi istihdam ettiği varsayılan formal turizm endüstrisi enformel turist ekonomisi ile bir arada işlev görür. Enformel turist ekonomisi dediğimiz olgu, Aspendos civarında birbiriyle bütünleşik (yarı-)kayıt dışı turistik ticaret ve hizmet sektörü olarak tezahür etmektedir. Buradaki hizmet sektörü oteller, restoranlar, eğlence yerleri ve Antik Aspendos Kenti Tiyatrosu’nun içerisindeki satış üniteleri gibi kurumsallaşmış özel ve yarı özel teşebbüslerden bağımsız bir alt sektördür.⁸

Belkis özelinde gözlemediğimiz erkek ve kadın emeğinin çoğu zaman iki hizmet sektöründe de dolaştığı aşikâr. Enformel yöre turizminde geçmiş tecrübelerle bakıldığında bir tür cinsiyet temelli iş bölümünün ortaya çıktığı söylenebilir. Yöre halkının anlattıklarına göre, yasal denetimin nispeten esnek olduğu zamanlarda, turist rehberleri ve taşımacılık yapan —ve profesyonellere alternatif olarak rehberliğe soyunan— Serikli erkekler antik kent ve civarına “misafir” tabir ettikleri turist aileler getirirlermiş. Kadınlar da ayran veya taze sıkma meyve suyu eşliğinde sunmak üzere gözleme açar; el işi dantel, yazma, şalvar ve incik boncuk satarlarmış. Saha araştırmamızı ayrıntılayacağımız kısımda bir görüşmecinin “köy evi turizmi” girişimine dair hikâyesini aktarırken (yarı-)kayıt dışı turist ekonomisinde cinsiyet temelli işbölümü meselesine geri döneceğiz.

Bugün yöre halkının turizm pastasından giderek daha az pay aldığını belirtmek isteriz. Bunun en önemli sebebinin yukarıda bahsettiğimiz özelleştirme süreci olduğunu düşünüyoruz. En basitinden, ören yeri işletmecileri, derme çatma tezgâhlarda “ucuz ve kalitesiz mal” satan yerel halkı, artık 25 TL gibi bir ücretle girilen antik kentin etrafında görmek istemiyor. Bir zamanlar antik tiyatronun otoparkında hizmet veren gözleme tezgâhları, tiyatronun içerisindeki satış ünitesinin özel işletmeye devredilmesiyle ortadan kalktı. Bugün gözleme yemek

Serik ilçesi Antalya ilinin “toplam işlenen tarım ve uzun ömürlü bitki alanları” içinde önemli bir yer teşkil ettiğini biliyoruz. Tahıl üretimi, bahçecilik ve seracılık yerel ekonominin başat unsurları (TÜİK, 2013, s. 103, 156-159). Hayvancılık ise çok daha sınırlı bir faaliyet alanı. Türkiye İstatistik Kurumu’nun güncel raporunda bölgede daha çok küçük baş hayvan beslendiği ve bunlardan süt ürünleri sağlandığı belirtiliyor (TÜİK, 2103, s. 162).

6) 2016 senesinin resmi verileri henüz açıklanmamış olsa da %75’e varan düşüş beklenmektedir.

7) Mustafa Kemal Atatürk’ün 9 Mart 1930’da Aspendos’a yaptığı ziyaret bugün hâlâ her yıl düzenlenen bir festival ile anılıyor.

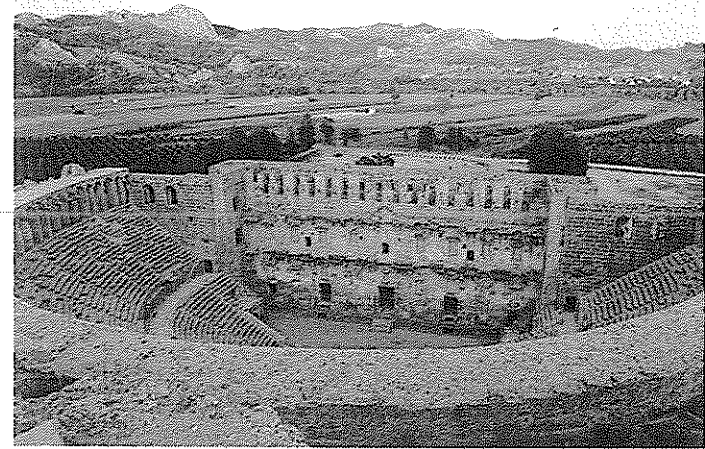
8) Belkis’de 2005 yılından beri hem Aspendos Antik Tiyatro’da hem de daha sonra inşa edilen Gloria Aspendos Arena’da ve geçtiğimiz yıldan beri tekrar antik tiyatrodaki faaliyet gösteren Anadolu Ateşi, eğlence sektöründe hizmet veren en önemli özel teşebbüs sayılabilir. Meslek birliği TÜRİSAB ise kâr amacı gütmemesinden ötürü yarı özel olarak nitelendirilmektedir.

isteyen ziyaretçiler, Aspendos yolu boyunca sıralanmış ruhsatlı işletmelere gidiyor.

Projemize etnografik alan oluşturan Antik Su Kemerleri ve halk arasında Camili Küme Evleri olarak bilinen yerleşim yeri, yöredeki turist ekonomisinin en önemli alanlarından biri. Burası, her gün en az 5-6 tur otobüsünün dünyanın çeşitli yerlerinden turist taşıdığı, Serik ölçeğinde kültür turizminin Aspendos Tiyatrosu’ndan sonra ikinci önemli uğrak yeri. Belediye’nin hatıralık eşya satışı için halka gösterdiği tek yer de burası (Resim 2 ve 3).

Kayıt dışı turistik ticaret dediğimiz şey, kentlerdeki işportacıların kırsal karşılığı olan, halk arasında “tezgâhçılık” olarak ifade edilen, Belkisli ailelere kadın emeği yoluyla ek gelir sağlama açısından önemli bir ticarî faaliyet alanı. Tezgâhçılığın yıl içindeki takvimine göre, sezon Ekim gibi başlayıp, Ocak ayındaki kış paydosu sonrasında, yaz sıcaklarının bastıracağı Haziran’a kadar sürer. Bu takvim, kültür turlarına meraklı uluslararası turist profilinin ziyaret zamanlaması açısından da isabetlidir. Son yıllarda güvenlik kaygıları ve uluslararası krizler sebebiyle turizmin aşırı kan kaybetmesi tezgâhçılığın hane ekonomisine katkısı ciddi ölçüde azaltılmış olsa da, kadınlar bu iktisadî alanda hâlâ aktif olmaya çabalıyorlar.

Resim 2. Aspendos Tiyatrosu.

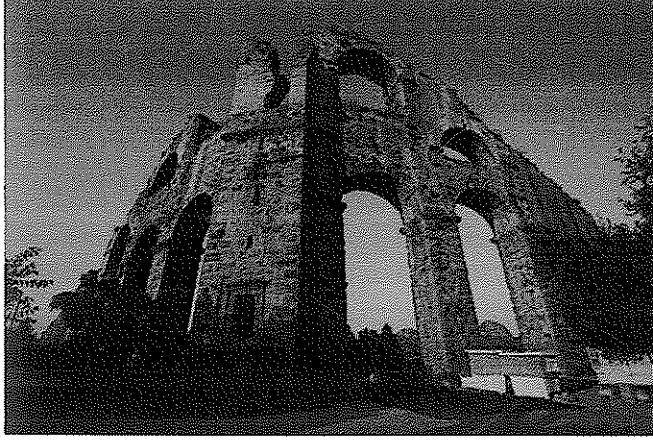
Etnografik Bağlam: Kamusal, Özel, Müşterek Alanlarıyla Belkis Mahallesi⁹

Belkis, 2014’e kadar belde statüsündeyken, bugün Antalya’nın Serik ilçesine bağlı 66 mahalleden biri (Resim 4).¹⁰ Yerlisi, yirminci yüzyılın başlarında büyük ölçüde yerleşik düzene

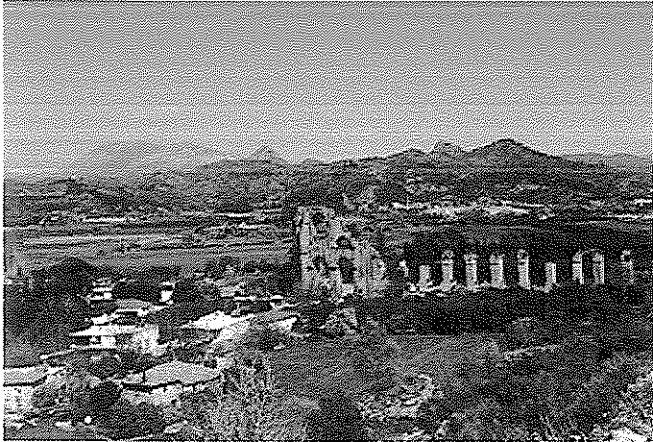
9) Ağustos 2014’te başlattığımız Belkis araştırması haftalık ve aylık ziyaretler şeklinde devam etmektedir. Şu ana kadar 18’i kadın, 10’u erkek toplam 28 Belkisli ile derinlemesine ve çok seanslı görüşmeler yapıldı. Bu arada, Aspendos Tiyatrosu ve Su Kemerleri başta olmak üzere yörede bulunan tüm antik kalıntılar, meyve bahçeleri, ortak alanlar (yeşil alanlar, Köprüçay Nehri boyu vs.) ile en az 13 hane ve 3 turizm işletmesinde (gözlemeciler) katılımcı gözlem gerçekleştirildi. Uzun soluklu görüşmelerin yanı sıra, hane halkı ile ilgili demografik ayrıntıların kaydedildiği mülakat formları dolduruldu. Ziyaret edilen kurumlar arasında Serik Kaymakamlığı, Serik Belediyesi, Antalya Valiliği, Antalya Büyükşehir Belediyesi, Antalya Müzesi, Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Antalya Bölge Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu yer almaktadır. Aspendos Sürdürülebilir Gelişim ve Alan Yönetimi kapsamında 300 yerli ve yabancı ziyaretçi ile yüz yüze anket, 60 Serikli ile yüz yüze görüşmeler gerçekleştirildi.

10) 2012 yılında çıkarılan ve kamuoyunda Büyükşehir Yasası olarak bilinen düzenlemeyle nüfusu 2 binin altında olan 559

geçmiş ve çoğu aynı Yörük aşiretinden gelen baba-soy (patrilineal) ve baba-yanlı (patrilineal) ailelerden oluşuyor. Şu anda 1800-1900 olarak tahmin edilen mahalle nüfusu iki temel sebepten dolayı hızla azalmakta: özellikle genç ve orta yaşlıların deneyimlediği istihdam amaçlı dış göç ve yörenin sit alanı olması sebebiyle yaşanan barınma sorunu dolayısıyla terk etmeler, ya da her iki koşulun da tetiklediği dış göç.¹¹

Resim 3. Aspendos Su Kemerleri.

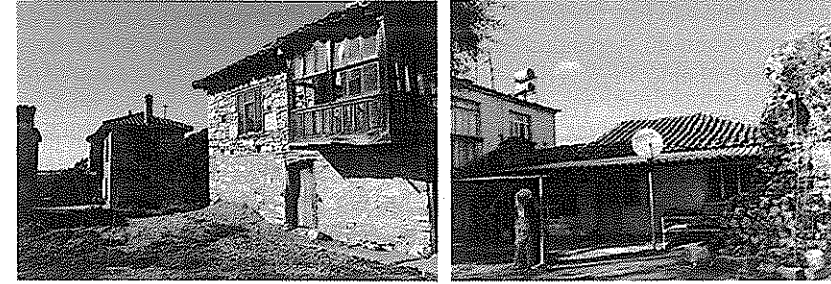

Resim 4. Camili Küme evlerine asardan bakış.

belde belediyesinin kapatılması kararlaştırıldı. 6360 no.lu kanun ile Antalya Büyükşehir Belediyesi'nin il mülki sınırları genişletildi. Bu değişikliğin sonucu olarak, Antalya'ya bağlı ilçelerin mülki sınırları içerisinde yer alan köy ve belde belediyelerinin tüzel kişiliği kaldırılmış, köyler mahalle olarak, belediyeler ise belde ismiyle tek mahalle olarak bağlı oldukları ilçenin belediyesine katılmış oldu. Belkis da bu şekilde Serik ilçesine bağlandı. İlgili yasal düzenleme için, bkznz. <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6360.html>. İlgili kanun 30 Mart 2014'te yapılan mahalli idareler genel seçimi ile birlikte yürürlüğe girdi. Bknz. http://www.tbb.gov.tr/storage/userfiles/rehber_ve_bilgi_notlari/6360_torba_personel_rehber.pdf

11) Belkis dışına çıkanların önemli bir kısmının Serik ilçe merkezi ve ya Antalya'nın diğer ilçe ve beldelerine yerleştiği görülüyor.

Mahallenin önemli iki kamu binasından biri, erken Cumhuriyet döneminde inşa edilmiş ve yakın zamana kadar ilkokul olarak hizmet vermiş, 2014 yazında Hacettepe Üniversitesi arkeoloji kazı ekibinin kaldığı ve bugünlerde Aile Sağlık Merkezi¹² olarak kullanılan, daha önce bir süreliğine muhtarlığa tahsis edilmiş eklentisiyle birlikte, Aspendos Yolu üzerindeki tek katlı bina; diğeri ise, Belkis Ortaokulu.¹³ Mahalledeki konut tiplerini, Camili Küme Evleri üzerinden, değerlendirecek olursak, karşımıza yirminci yüzyılın ilk yarısında inşa edilmiş iki katlı kâgir binalar ile bir kısmı eski yapıya sonradan eklenmiş, diğerleri aynı bahçeye bakan ya da başka parselde inşa edilmiş, bir-iki katlı betonarme yapılar çıkıyor (Resim 5 ve 6). Bu iki konut tipi bazı örneklerde aynı aileye (hane reisi sayılan büyükbabaya) ait. Genellikle, kâgir binada evin büyükleri (en genç neslin büyükanne ve büyükbabası olanlar), betonarme binada ise evli çocuklar (oğullar, eşleri ve torunlar) yaşıyor.¹⁴

Resim 5. Camili Küme Evleri konut örnekleri. Resim 6. Camili Küme evleri konut örnekleri

Siyasal coğrafi perspektiften bakıldığında, söz konusu etnografik bağlam bir egemenlik ve yetke alanı (territory) olarak düşünülebilir. Modern devletin düzenleyici ve dışlayıcı mekanizmalarıyla idare edilen, kamu-özel dikotomisine dayanan bir mülkiyet rejimi uyarınca tanzim edilmiş, hudutları belli bir alan. Ancak, Belkis mahallesini diğer birçok mülki idare biriminden ayıran özellik, antik kalıntıların önemli referans noktaları olarak kodlandığı bir resmi topoğrafya arz etmesi. Devlet erki imar ve iskân planlaması gibi süreçlerde fiziksel mekânı inşa ederken, dahası sosyo-ekonomik ilişkileri düzenlerken, bu referans noktalarına mevzuat ve uygulamaları belirleyecek ölçüde merkezî konum atfedilmiş. İlgili kanunda "taşınmaz kültür varlıkları ve bunların korunma alanları"¹⁵ olarak addedilen bütün bu arkeolojik mirasın idare hukukundaki karşılığı devlet mülkiyetidir.¹⁶ Bu durum, devletin sadece

12) Belkislılar Aile Sağlık Merkezi'nin varlığından memnun. Serik'e böylelikle çok sık gitmelerine gerek kalmadığını söylüyorlar.

13) İlkokul ve lise çağındakiler her gün Serik ilçesine taşıyor.

14) Kâgir evlerin çoğu yazın boşalır, çünkü "hali vakti yerinde olan" emekçiler Burdur, Isparta ve Konya civarındaki yaylalara çıkar. Yazın başında, evin oğlu (yoksa damadı) ihtiyarları, yatak denklere ve ya birkaç parça elzem eşya ve bazen torunlar ile birlikte arabalarına atıp, "eskiden develerle 7 günde çıkılan" yaylanın yolunu tutar. Küçük bir "muahacir" azınlık dışında, Belkis nüfusunun Yörük soylarından geldiğini düşünürsek, "yaylaya çıkma" köklü, yaygın, ancak zaman içinde hayli değişmiş, bir kültürel örüntü. Kıl çadırlardan naylon kampçı çadırlarına ve, aile bütçesi elverirse, yazları kiralanmış betonarme evlere mahkûm bir alışık. Ancak yine de, havası kuru, serin ve sulak bir yayla, Belkisli ihtiyarlar için Akdeniz'in aşırı sıcak ve nemli yaz aylarında nefes alabildikleri tek yer.

15) Bknz. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Madde 15.

16) Türkiye'de yer alan taşınmaz kültür varlıklarının kamu mülkiyeti niteliğine dair hukuki tartışmalar için bkznz. Özel, 1997.

söz konusu kültür varlıkları üzerinde denetim, gözetim ve kontrol yetkisinin bulunduğu değil, o sit alanı içinde yer alan özel mülkiyet statüsündeki varlıkları kullanma ve civardaki açık (fiilen müşterek) alanlardan yararlanma konularında ciddi kısıtlamalar getirebileceğine de işaret eder.

Kültür varlıklarının ve içinde yer aldıkları sit alanlarının devlet uhdesi veya gözetiminde olması, yerel toplulukların günlük pratikleri ile sosyal ve iktisadi örgütleniş biçimlerini dönüştürecek ölçüde önemli sonuçlara yol açar. Bu tespit, bizim araştırmamızın da temel varsayımlarından birini oluşturmaktadır ve saha çalışmamız böyle bir akıl yürütmeyi doğrulamaktadır. Devletin idarî ve hukukî mevzuatlarla anlamlarını “kamu malı,” “hazine arazisi,” “arkeolojik sit alanı,” “ören yeri,” “özel mülkiyet,” “tescilli tarihi eser” gibi ifadelerle sabitlemeye çalıştığı yer (*place*) ve mekânların (*space*) bütününe baktığımızda, buralarda türlü pratik ve simgesel mücadelelerin yürütüldüğünü görürüz. Sit alanı statüsünden ötürü, bu yöre, egemenlik ve yetke alanı olma hali (*territoriality*) dediğimiz olgu örnekler niteliktedir.¹⁷ Devletin sürekli gözetim ve kontrolü, Aspendos/Belkıs örneğinde, konut tadilat ve onarımı, tarla sulama, ağaç dikme, mal otlatma, ören yeri kullanımı ve ticarî-turistik faaliyetler başta olmak üzere, bir seri pratik için geçerlidir. Yerel halk devlet kurumlarıyla sadece mülkiyet hakları, doğal ve kültürel kaynakların kullanımını hakkında değil, deneyimledikleri pratiklerin tanımları ile ilgili de sık sık uyuşmazlık yaşar. Hazine arazisi üzerinde yer alan bir konut ya da portakal bahçesi, idarî bürokraside “istilalı kullanım” ya da hukukî jargonda “fuzulî işgal” gibi terimlere indirgenirken, Belkısılılar için yerlilik, toplumsal ihtiyaçlar, hatta varoluşsal değerlerle açıkladıkları kadim ve meşru bir kullanım hakkı meselesidir.¹⁸ Görüşmelerin bazılarında şöyle etik sorularla yoklandığımız da oldu: Kültür varlıklarını orayı denetleyen mi, yoksa bizzat orada yaşayan ve oranın ekmeğini yiyen mi daha iyi korur?

Yukarıda anlattıklarımız, yazının başında kültürel miras olgusunun çok sesliliğine dair yaptığımız tespiti açmamıza da yarayacak. Kültürel miras niteliğindeki herhangi bir yerin farklı paydaşlar/aktörler tarafından farklı ve bazen birbirleriyle uyumsuz imgelerle temsil edildiğini biliyoruz, ancak bu temsili çeşitlilik var olan ve her geçen gün karmaşıklaşabilecek güç ilişkileri içinde okunmalıdır (Candan, 2007). Her temsilin belli bir söylem ve dolayısıyla belli bir tarihsel bağlam içinde konumlandığını da görmek gerek (Hall, 1991; akt. Candan, 2007, s. 93). Hangi temsiliyet biçiminin genel geçer ya da hegemonik olacağını, hangisinin marjinalleştirileceğini belirleyen de güncel siyasal bağlamın kendisidir. Burada, çıkar odaklı açıklamalarda karşımıza çıkan “paydaş” ve “aktör” ifadelerine bir de şerh koysak iyi olur. Her iki terim de toplumsal çatışma ve uzlaşma süreçlerini gereksinim ve çıkarları doğrultusunda rasyonel biçimlerde hareket eden birey ve topluluk imgesi üzerinden açıklayan kuramlarda sık sık karşımıza çıkmıştır. Oysa, Belkıs’da (aslında herhangi bir yerde) doğmuş, büyümüş ve yine orada ölmeyi arzulayan yöre insanının o yerle kurduğu varoluşsal ilişki rasyonel perspektif ve tasarımlara indirgenemez. Bu ilişki, büyük ölçüde önceki nesillerden aktarılmış, köklü olduğu kadar güçlü bir kültürel bağ üzerine inşa olmuştur. Agoranın bulunduğu tepe için Osmanlı Türkçesi’nde “eski eserler” anlamına gelen “asar” kelimesinin halâ kullanılıyor

17) Siyasal ve beşerî coğrafyacılar, egemenlik ve yetke alanı olma halini (*territoriality*) “bir grup veya kişi tarafından olayları, ilişkileri, insanları etkilemek, kontrol etmek, yönlendirmek üzere belli bir sahayı sınırlama ve denetleme çabası” olarak tanımlıyorlar (Sack, 1983; alıntılan Durgun, 2011, 13).

18) Siyasal ve beşerî coğrafyacılar, egemenlik ve yetke alanı olma halini (*territoriality*) “bir grup veya kişi tarafından olayları, ilişkileri, insanları etkilemek, kontrol etmek, yönlendirmek üzere belli bir sahayı sınırlama ve denetleme çabası” olarak tanımlıyorlar (Sack, 1983; alıntılan Durgun, 2011, s. 13).

olması yerel halkın Aspendos’la olan ilişkisinin kadimliğine işaret etmiyor mu?¹⁹

Hayvancılığın nispeten yaygın ve Yörük kültürünün daha canlı olduğu 1970’ler öncesinde, içinde develerin uyutulduğu, malların otlatıldığı, bugüne kadınların bazı günlerde yemeklik ot ve yemiş toplamak için hep beraber çıktıkları, çocuklarla birlikte piknik yaptıkları asarın etrafına tel örgü çekilmesi müşterek bir alanın devlet eliyle çitlenmesi anlamına da geliyor. Bunun bir sonucu, halkın “kale” (Aspendos Tiyatrosu) ve civarından elini ayağını çekmesi ve gitgide oraya yabancılaşması. Ancak, öte yandan, devlet denetleyici mekanizmalarıyla sürekli teyakkuz halindeyken, halk da sınır ve kural ihlalleri ve mevzuatın eğilip bükülmesi yoluyla yeni teamüller geliştirecek strateji ve taktiklerden yoksun değil. Bu tespitle, Aspendos ve civarının bir tür çatışma ve müzakere alanı olduğunu yeniden vurgulayıp, yerel ekonomide kadın aktörlerin ayakta kalma mücadelelerine göz atalım.

Turist Ekonomisi ve Tezgâhçı Kadınlar

Görüştüğümüz hanelerin bir kısmı için pamuk ve tahıl üretiminin, en azından geçmiş yıllarda, kayda değer bir gelir kaynağı olduğu söylenebilir. Toprak sahibi ailelerden gelen 60-70 yaş üstü emekli erkeklerin hayat hikâyelerinde ilk zikrettikleri şeylerden biri, 1952’den bu yana bölgede faaliyet gösteren ANTBİRLİK (Antalya Pamuk ve Narenciye Tarım ve Satış Kooperatifleri Birliği). Toprağı olmayanlarsa, bir zamanlar icar tuttıkları (kiraladıkları) tarlalarda tahıl ve sebze ettiklerini anlatıyorlar. Kadınları dinlediğimizde, özellikle icar yoluyla yapılan küçük ölçekli aile tarımının “bağdaşlık” dedikleri kadınlar arası dayanışma ve karşılıklılık ilkesiyle yürüdüğünü anlıyoruz: “Ben sana giderdim, senin işini yapardım; sonra sen bana gelirdin, benim işimi yapardın.” Ancak, pamukçuluk ve sebzeçilik bugün eskisi kadar yaygın değil. Belkısılı, bunu genellikle gübre, mazot ve ekilecek fidanın pahalı olmasıyla açıklıyor:

“Motoru olmayan motorcu getirecek, tarlaya sokacak. Tarladan kaldırdığın mahsul o motorun parasını ödemeyecek. Mazot fiyatlı, gübre fiyatlı, alacağın fidan da fiyatlı. [...] Eskiden sebze ekerlerdi, şimdi portakal ekiliyor, masrafı daha az diye... Bu bahçedeki portakalları kim toplayıp da hale götüreceksin! Burada (turistik tezgâhta) satmazsak ne olacak! Hale götüreceksin ama eline para geçmeyecek. Çok olsa yaparsın ama bizimki az (Kadın, 65 yaşında).”²⁰

Belkıs’da kadınlar arası dayanışma, bugün halâ tarla-bahçe ve ev işlerinde (ekmek yufkası açma, tarhana yapma vs.) hayatı kolaylaştıran bir toplumsal alışkı. Sosyal güvence ihtiyacı, çocukların artan eğitim masrafı, ev kredisi borcu gibi sebeplerden dolayı çalışma zorunluluğu hisseden genç ve orta yaşlı kadınların rençberlikten turizm sektörüne geçerken yanlarındaki en önemli destekçileri yine hemcinsleri. Kıyı beldelerindeki beş yıldızlı resort otellerde çalışan Belkısılı gelinlerin (genellikle 30-45 yaş arası) iş bulma hikâyeleri bu dayanışma ruhunu anlamak için dinlemeye değer. Diğer kadınların (gelinler) cesaretlendirmesiyle, önce evde ikna turuna çıkılır —babalık (kayınpeder) ve analığın (kayınvalide) sözü en az kocanınki kadar önemlidir— ve, yeterince şanslıysa, herkesin onayıyla evin gelini iş başvurusu formu doldurmak üzere otel otel gezmeye başlar. Komşusunun çalıştığı otelde iş bulursa ne âlâ!

Yörede formel turizm endüstrisi ile enformel (kayıt-dışı) turist ekonomisinin bir arada yürüdüğünü, erkek ve kadınların her iki hizmet sektöründe de çalıştığını, ancak tezgâhçılığın

19) Aslında, bu Aspendos’a özgü değildir; Türkiye’de pek çok ören yerine yerel halk “asar” der.

20) Alıntılardaki parantez içi ifadeler yazarların açıklayıcı notlarıdır.

daha çok kadın emeği ile gerçekleştiğini belirtmiştik. Tezgâhçılık aslında eski bir meslek. Mal otlatmak için asara çıkan ya da su kemerlerinde dolaşan kız çocuklarının turistlere dantel-yazma sattıkları 1960'lara (belki de öncesine) uzanan bir tarihi olduğunu düşünmek yer-siz olmaz.

Maddi olmayan üretim biçimlerinin belirlediği hizmet ekonomisinin endüstriyel ekonomiden temel farkı, müşteri deneyimi odaklı oluşudur. Dişileş(tiril)miş (*feminized*) duygulanımsal emek (*affective labour*) yoğunluklu turizm sektörü buna iyi bir örnek (Adkins, 1995; Adkins and Jokinen, 2008; Ladkin, 2011; Veijola, 2010). Söz konusu işi bir erkek yapsa dahi burada tüketicinin/müşterinin duygusal/bedensel durumunu belirleyici bir hizmet arzı gereklidir — sadece karın doyurucu, biyolojik ihtiyaç giderici değil, aynı zamanda mutlu edici, eğlendirici bir hizmet (Hardt, 1999). Genel olarak turizm emeği hakkında bunları söyleyebiliyorsa, kayıt-dışı turist ekonomisi özelinde kadın emeğini nasıl tarif ederiz? ²¹

Belkıs'ta tezgâhçılığın önünü açan kadınların tecrübelerine baktığımızda, turistik ticaretin önce "köy evi turizmi" biçiminde özel mekânlarda başladığını, sonra yasal düzenlemeler sonucunda açık alanlara (Camili Küme Evleri'nin yanı başındaki su kemerlerinin önü ve arkası) taşındığını görüyoruz. Burada, tezgâhçılığa nazaran köy evi turizminde daha görünür olan bir hizmet türü söz konusu. Tezgâhçılığın köy evi turizminden devraldığı, ancak resmî kısıtlamalar yüzünden daha kontrollü ve ölçülü arz ettiği bu hizmet, önemli ölçüde duygulanımsal emek ile sunuluyor. Belkıs kadınların kendi meskenlerinde ya da kamuya açık arazide turistlere sundukları şey, sadece örgü bebek patiği, yazma, incik boncuk, makine işi oyali yemeni, fular ya da imitasyon taşlı Çin işi kolyeler gibi el işi ve seri imalat mallarından ibaret değil. Büfe tipi kollu meyve sıkma makineleriyle plastik bardaklara doldurup sundukları bahçe mahsulü nar-portakal suları, güler yüzleri ve üç beş kelimelik Almancalarıyla yaptıkları hoşbeşi de hesaba katarsak, bu kadınlar bıkmadan usanmadan her gün "Türk misafirperverliğini" sergileyip, sözde bir otantiklik ve yerellik sunuyorlar. Burada "sözde" ifadesini kullanmaktaki amaç, hem satılan hatıralık eşya, aksesuar ve takının standart ve sıradan "kopyalar" olduğuna, hem de "otantiklik" kavramının muğlaklığı ve hatta imkansızlığına dikkat çekmek (Resim 7 ve 8). Bununla, bir yandan yerel kültürü deneyimlemek istediği varsayılan turistin varlığıyla özgünlüğü her hâlükârda bozduğunu/kirlettiğini, diğer yandan, kültürün kendisinin farklı anlamlandırma süreçlerine bağlı olarak sürekli değiştiğini ima ediyoruz (Bruner, 1994). Otantikliği, bir objenin ya da performansın ölçülebilir, verili ve değişmez niteliği değil, bu kavramın müzakere edilebilir oluşu üzerinden değerlendirmeyi tercih ediyoruz (Cohen, 1988). Ancak, bu müzakerenin turist ve yerli satıcı arasındaki ilişkiselliği aşan, çok paydaşlı karmaşık bir süreç olma potansiyeline de dikkat çekelim. ²²Aşağıdaki örnek bu savı açıklar nitelikte.

Belkıs'ın ilk tezgâhçılarından Melek²³ (60-65 yaşlarında), yıllar önce evin orasını burasını tamir ettirmek, çatısını aktarmak isteyince, mahalleye sık sık turist taşıyan rehber hemen

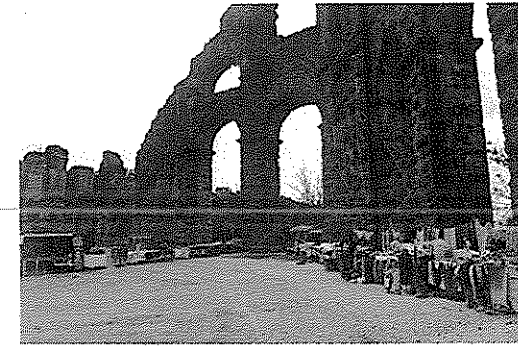
21) Bugüne kadar daha çok küresel ekonomi, istihdam sorunu ve turist deneyimleri gibi konuların çalışıldığı turizm yazınında, emek ve iş tecrübesi oldukça yeni alanlar. Turizm endüstrisinde emek biçimleri ve ilişkileri, kadın emeği, esnek emek piyasası gibi birbirleriyle ilişkili bir dizi temayı ele alan önemli çalışmalar için bkz. Adkins, 1995; Adkins and Jokinen, 2008; Kinnaird et al., 1994; Ladkin, 2011; Pritchard et al., 2007; Sinclair, 1997; Veijola, 2010; Veijola and Jokinen, 2008. Bu çalışma, kırsal bağlamda enformel turist ekonomisine odaklanması açısından yeni bir katkı sayılabilir.

22) Otantikliğin turistin algı süreçleri ve yerel turizmciyle olan ilişkisi üzerinden inşa edildiğini öne süren çalışmalar için bkz. Cohen, 1988; Wang, 1999.

23) Görüşmelemlerin ve onların hikâyelerinde bahsi geçen şahısların gerçek isimleri kullanılmamaktadır.

tebiih eder: "Aman sakın beton attırma!" Rehber, belli ki, yapının "otantik köy evi" ambiyansını ve dolayısıyla turistik/ticarî değerini yitirmesinden endişe eder. Melek rehberin sözünü dinler: "Hatta bir de şark odası yaptım içeriye. Yani duvar görünmezdi salonda, öyle yaptım (duvar halılarında bahsediyor). Turistler için yaptım. Köy yemeği yaptım, yerde yemek verdik." Anlaşılan, Melek, rehberin de telkiniyle, evini iş yerine çevirip, "Yörük yaşantısı" ile "şark" imgelerini kendince derleyerek bir tür otantiklik sergiler (*staged authenticity*, bkz. MacCannell, 1999).

Bu tür örnekler doğrultusunda düşünüldüğünde araştırmamız, turizm ve kültürel miras alanlarına en az iki açıdan katkı sunabilir. Birincisi, otantiklik ve duygulanımsal emek arasındaki ilişkiye dikkat çekerek, yerel toplulukların turist ekonomisini nasıl deneyimlediğini göstermeye çalışıyoruz.²⁴ İkincisi, otantiklik ve yerellik hizmeti, kültürel miras kavramının maddi olduğu kadar maddi olmayan biçimlerine ve bunların nasıl ticarileştirildiğine işaret ediyor. Öyleyse, antik kalıntı ve anıtsal yapılara hapsolmemiş, yöredeki sosyal ve kültürel dokuyla bütünleşik bir "kültürel miras" kavramı geliştirmek kaçınılmaz. Böyle bir kavramlaştırma aynı zamanda KMY anlayışımızı da radikal bir şekilde dönüştürecektir.

Resim 7. Aspendos Su Kemerleri önündeki tezgâhlar, genel görünüm.

Resim 8. Aspendos Su Kemerleri önündeki tezgâhlar, yakın çekim.

24) Oysa, ilgili literatür bugüne dek daha çok turist tecrübelerine odaklanmıştır. Örnek bir değerlendirme için, bkz. Heitmann, 2011.

Araştırmanın ortaya koyduğu bir başka tespit ise, daha çok turizm emeği ve kadın eyleyciliği (agency) arasındaki ilişkiyi anlamamıza yardımcı olabilir. Belkis örneğinde küçük ölçekli turistik ticaret yapan kadınların eve kazanç sağlarken hane içinde ve dışında güçlendikleri ya da güçlenebilecekleri görüşündeyiz. Yine, Melek'in hikâyesinden devam ederek bunu açmaya çalışalım. Melek, ilk yıllar evinde, sonraları evinin önündeki boşlukta ("bahçem" dediği çitsiz açık alan), turistlere hizmet verirken türlü "dostluklar kurar." Turist Türkiyeliyse, telefon numaraları alınıp verilir; hele bir de hakim, savcı ya da milletvekili (adayı) ise, işin içinde devletin olduğu sıkıntılı bir anda o telefon numarası çok kapı açar. Rehberle yapılan anlaşmalar gereği (ücretsiz) jestler de içeren "misafirperverlik," Melek'e bir de sosyal sermaye sağlamıştır.

"Ankara'dan bir aile gelmişti (altı yedi sene önce), burada yedik içtik. Allah, demişler. Bakalım bizden kaç para alacak, demişler. Melek Hanım, dedi, kaç para vereceğiz, dedi. Verin bana bir sopa, dedim! Sizin eviniz yakında olsa, ben size gelsem para alır mısınız, dedim. Sizin paranız bana geçmez, dedim. Allah razı olsun, dedi. Adam (Hasan Bey), Z. Partisinden²⁵ adaylığını koymuş, kazanamamış. Bana tehdit mektubu (yıkım tebligatı) geldi ya, ben de bunu söyledim telefon edip ona. (İl Kültür ve Turizm Müdürü de Z. Partili). Hasan Bey müdüre bir telefon ediyor, sonra bana bir mektup geldi, 'beş katlı bina yapsan senin kılına dokunamazlar' diye... Mektup daha da duruyor... Önce gariban diye basarlar (gariban olsan üzerine basarlar)..."

Bu, Melek'in devletle ilk kez karşı karşıya gelişi değildir. Başka bir gün,

"Vedat'a (kocası), "Arabaya bin," dedim! "Gideceğim ben, yüzbaşı ile konuşacağım," dedim. Gittik yüzbaşına (İlçe Jandarma Komutanlığı). Adam titrer. (Vedat Bey Parkinson hastasıymış; bir sene önce vefat etmiş:) "Ya bu adamı alıp kendiniz bakacaksınız," dedim, "ya da ben tezgâhımı açacağım," dedim! Tezgâhı kapattılar, eve turist koymuyorlar (getirtmiyorlar), ben öyle kapalı kaldım, evde hiçbir iş yapamıyorum. Adam hasta yatıyor.[...] Komutan çağırdı. "Sen kimsin," dedi. "Benim," dedim, "Büyük Camili mahallenin meşhuruur hırsız Melek Abasıym!" 35 Euro'ya bir yazma satılmış. Ne o, ben satmışım. Beni oraya bildirmişler (şikayet etmişler). "Ben bir de hırsız oldum komutanım," dedim. "Ya adama bakacaksınız... ne ederseniz edin," dedim. Komutan "tamam bacım," dedi; "sen değilsin, biz bulduk onu." (35 Euroya yazma satan adamı bulmuşlar.) "Cumartesi tezgâhını aç," dedi. Cumartesi burada yine sattırmadılar. [...] Gene gittim... Müzesine mi gitmedim! Karakoluna mı gitmedim! Belediye yine de açtırmadı. Eve turist de kattırmadılar. Kocam (bunun üzerine) kafayı üşüttü. [...] Hap hap hap (psikiyatrik ilaçlar)... Sonra bir tanıdık girdi araya, tezgâhı açtırdılar. Adam düzeldi, her şey moral! Sonra bir gün gittim, Belediye Başkanı'nın yakasına sarıldım! "Sen kimsin," dedim! "Sen benim çobanımsın," dedim! Çobanıml!"

Kadınların tezgâhçılığa biçtikleri anlam ve misyon yaşlarına ve hanedeki konumlarına göre farklılık gösterir. Otuz-kırk yaşlarındaki kadınlar (gelinler) ve onların bekâr kızları için tezgâhçılık, otelin binde sigortalı iş bulacaklarını umdukları yaz sezonunu beklerken ilgilendikleri, pek de kârlı olmayan, bir uğraş, hatta sadece cep harçlığı demektir.²⁶ Bu anlamda, turizm endüstrisinin üzerinden birikim sağladığı (sömürdüğü) esnek kadın emeği tezgâh ile

25) Parti isimlerini gerekmedikçe kullanmayı tercih etmiyoruz.

26) Hanelerin evlenmiş kızları evden, dolayısıyla mahalleden, ayrılmış oluyor.

otel arasında yalpalayıp durur. Gelinlerin analıkları (yaş aralığı 65-85) ise, su kemerlerine her gün (genellikle sabah 10 ile öğleden sonra 4 arası) zaman öldürmek ve muhabbet etmek için gittiklerini söyler, satış esnasında birbirleriyle rekabet etiklerini inkâr ederler.

Bu işin bir şekilde herkese az da olsa maddi kazanç sağladığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Aile içi görev ve sorumlulukları (yaşlı, çocuk ve hasta bakımı gibi) yüzünden mahalleden ayrılamayan kadınlar için tezgâhçılık, turizmin özellikle iyi gittiği zamanlarda, paha biçilmez kaftandır. Örneğin, rahatsızlığı sebebiyle artık servisçilik (otobüs şoförlüğü) yapamayan kocasına bakmak zorunda kalan Melek evden uzaklaşmadan para kazanır, köyde oğluna ev yaptırır, kızını evlendirir: "Allah'ı var, ben kalkındım bundan. Atamdan görmediğimi turistten gördüm!" Bir başka örnek de, belediyenin herkese tezgâh açtırmadığı zamanlarda tepside sattığı incik boncukla çocuk okuttuğunu anlatan Hatice'dir (35 yaşındaki bir gelin). Üçüncü kuşaktan Leyla (18 yaşında, bekâr) ise, bundan iki yıl önce bir sezonluk gelirle anne babasının Serik ilçe merkezinden satın alıp kira geliri sağladığı apartman dairesinin kredi borçlarını kapatmak için katkıda bulunur. Leyla'nın annesi Gülcan (43 yaşındaki bir başka gelin) düzenli olarak otellerde çalışır, işsiz kaldığı zamanlarda da analığı ve kızının tezgâhı için evde örgü örer. Her kış sonrası, tezgâhçı gelinler ve genç bekâr kadınlar yeniden hummalı bir sigortalı iş arayışına koyulurlar.

Kırsalda Siyasi Patronaj, Ataerkillik ve Kadın Emeği

Zamanın neoliberal ruhuna ayak uydurulmasıyla arkeolojik alan ve müzelerden gelir elde edeceğini idrak eder etmez özelleştirme yoluna gidilen 2000'ler, Türkiye'de yerel turist ekonomileri açısından bir milat sayılabilir. Bugün, Aspendos Tiyatrosu gibi ören yerlerini yöneten özel kuruluşlar, ticari faaliyetlerini "prestij projesi" gibi örtmecelerle estetikleştirip, yerel tarih ve kültürü en iyi şekilde tanıtmaya çalışarak turizme önemli katkılar sunduklarını savunurlar. Kültür ve Turizm Bakanlığınca, bu savı kâr getirdiği ölçüde ikna edici bulur. İşte bu noktada, yerel turist ekonomisi hayli itibar ve kan kaybetmeye başlamıştır. Kültür turizmini sterilleştirme yanlısı bakanlık görevlilerine göre tezgâhlar düzensiz, derme çatma; satılanlar ise sıradan ve düşük kalitelidir. Peyzaja fazla müdahale edilmese de, "görüntü kirliliğini önlemek" için mahalleye sık sık "Kültür"den adam" gönderilir. Alan savunmasına idmanlı olan halkın bugüne dek devletle karşılaşmaları daha çok "Kültür" (Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü), "Müze" (Antalya Müzesi), "karakol" (İlçe Jandarma Komutanlığı) ve "zabıta" (eskiden Belkis, bugün Serik Belediyesi) vasıtasıyla gerçekleşmiştir.

Belkışlıların yerel yöneticiler ile olan ilişkileri, Türkiye'de siyasal patronaj ya da kayırmacılık (*clientelism*) tartışmalarını kırsal güvencesizlik (*rural precarity*) ve maduniyet (*rural subalternity*) bağlamında yeniden değerlendirmemize fırsat sağlayacak nitelikte. Bu kavramları, 2000'lerin başında kurgulanan yapısal uyum ve kemer sıkma politikaları doğrultusunda tarım sektöründe finansal desteklerin sonlandırılması, mahsul fiyatlarının piyasa koşullarına endekslenmesi ve kredi faizlerinin artışı gibi sebeplerden dolayı çiftçilerin yaşadığı darboğaz ve köylü yoksulluğu gibi bir takım ardışık olguyu özetlemek üzere kullanıyoruz.²⁷ Büyük ölçüde uluslararası mutabakatlar²⁸ yoluyla belirlenmiş olan bu politikalar, bir bakıma, köylünün fakirleşmesi ve kaynaklardan yoksun bırakılması pahasına kalkınma ve büyüme

27) Etraflı bir iktisadi analiz için, bkzn. Boratav, 2007; Günaydın, 2009.

28) Bunların başında 1999'da IMF ile imzalanan Stand By ve 2001'de Dünya Bankası ile imzalanan Tarım Reformu Uygulama Projesi anlaşmaları gelmektedir. Ayrıntılı bir tartışma için, bkzn. Günaydın, 2009.

hedeflerine kitlenmiştir. Kıt kaynakların dağıtımı meselesi, siyasal patronajın tarihsel koşullarını anlamamız açısından çok önemlidir (Schmidt, 1977). Sibel Özbudun (2005), anglo-saxon dünyanın, daha çok (orta)doğu ya da küresel güneye bakarak, bu konuda yürüttüğü tartışmaya önemli bir müdahalede bulunmuştur. Bu tartışmada, kayırmacılık, yatay bağların (vatandaşlık, sınıf, meslekî) dikey olanların (örn., aşiret bağları) henüz yerini almadığı (Scott, 1977), bürokrasi ve piyasanın düzgün işlemediği “azgelişmiş” ülkelerde (Gellner, 1977), yüz-yüze ilişkiler yoluyla deneyimlenen (Landé, 1977), bir tür “uyum sağlayıcı köylü stratejisi” (Powell, 1977) olarak imgelendirir (Özbudun, 2005, s. 241). Oysa, siyasal patronaj, dünün ve modernite öncesinin bir problemi değil, bugünün “gelişmekte olan,” küresel krizlere nispeten dayanıklı ancak hâlâ eşitsiz kaynak dağıtımından muzdarip Yeni Türkiye’inde de karşımıza çıkan bir olgudur. Belkıs’da gözlemediğimiz mikro-politik dinamiklerin bir de böyle bir arka planı olduğunu akıldan çıkarmamalıyız.

Melek’in öyküsüne geri dönelim. Belkıs Belediye Başkanı’na kafa tuttuğu diyaloga, hatta ondan önce, partili bir tanıdık (evinde ağırladığı yerli turist) vasıtasıyla çatısının yıkım kararını nasıl durdurduğunu anlatırken sarf ettiği şu sözlerle biraz daha kafa yoralım: “Önce gariban diye basarlar!” Melek’in bu sözlerini, tezgâhçı kadınların yaptıkları iş sayesinde nasıl güçlendiklerini, yalnızca finansal değil, sosyal sermaye de biriktirdiklerini göstermek maksadıyla alıntılanmıştı. Ancak, aynı hikâyede başka önemli ayrıntılar da var. Bu kadınlar hazine arazisini “usule aykırı” kullanım (evinin hemen önündeki antik kalıntıların dibine odun yığma ya da araba park etme), izinsiz çatı aktarma, “pahalya yazma satma,” vergi ödemedi (Esnaf ve Zanaatkarlar Odası’na üye olmaksızın) tezgâh açma gibi sebeplerden dolayı devletle sürekli karşı karşıya gelir/çatışır, üstüne üstlük, turiste satış yaparken komşularıyla da kıyasıya yarışır, çekişirler. Kendi aralarındaki rekabet ve gerginlikler, bir yandan kısıtlı olanaklar, diğer yandan devletin denetleyici/cezalandırıcı mekanizmalarıyla ilişkilendirilebilir.

Sigortalı işin zor bulunduğu bir ortamda tezgâhçılık, kadınlara ekonomik özerklik vadettiği için savaşmaya değer bir cephe. Tezgâhçılığın koşulları siyasal patronajın akutlaştığı her yerel seçimde yeniden belirlenir, ancak ev ev gezen belediye başkanı adaylarıyla pazarlık söz konusu olduğunda, baş müzakereci hanenin en büyüğü olan erkek, yani babalıktır. Hatice (35), işin aritmetiğini bana şöyle izah etmişti: “Mesela bizim babalığın 8 tane oğlu var. Eşleriyle birlikte 16 oy ediyor. Şimdi (babalık) diyor ki, ‘Ben sana 16 oy vereceğim, ama sen de bizim Mahmut’u bir işe koy.’” Bu arada, önümüzdeki beş sene boyunca tezgâhlara izin verilip verilmeyeceği, tezgâhçıların vergiye bağlanıp bağlanmayacağı ve çalışma koşullarının diğer ayrıntıları da bir bir konuşulur. Sözler verilir, alınır, ama her zaman tutulmaz.

(Hatice anlatıyor.) “Belediye Başkanı bizi kemerlerin oraya geçirtmezdi. Zabıta-larını Muammer Ali’nin evinin oraya dikerdi, ‘Buradan ileriye geçemezsin!’ Ben küçük bir çay tepsisi içinde sattığım incik boncukla büyüttüm bu iki çocuğu! Elektrik-su-telefon parası, çocuğun bezi, ötekinin kıyafeti... Haftada bir hastalanırlar, bilmem ne... Hepsini ben o tepsile yaptım. O zaman bizim evin yanına 20 turist gelirken, kemerlerin oraya 200 gelirdi. Bir de o zaman, 10 yıl öncesiydi. Turistin her şeyi alıp sataşı vardı. Şimdiyse, buraya kaç yıldır geldiğini soruyorsun, 7 yıldır, 10 yıldır. Bunlardan evde bir sürü var, diyor. İstersen ben sana vereyim, diyor! Şimdi, o zamanki turist olsaydı, çocukları üniversiteye kadar okutacak param olurdu! Bir de, oy verip o adamı belediye başkanı yaptık, biliyor musun!”

Denetimin sıkı olduğu zamanlarda birbirinden farklı direniş ve rekabet etme biçimleri ortaya

çıkabiliyor. Örneğin, su kemerlerinin orada tezgâh açamayınca, Hatice gibi “yasak bölgede avlanırcasına” (*poaching*) elindeki tepsile seyyar satıcılık yapmak (bknz. de Certeau, 1984; akt. Castañeda, 1997, s. 108); ya da ‘mahalle devriyesi’ kesilip, komşu gözetleyip ihbar etmek (self-policing, kavram için ayrıca bkzn. Castañeda, 1997). İkinci taktik üzerinden düşünmeye devam edersek, devlet bizzat mahalle içi ilişkilere sızarak, bir tür ihbar örüntüsünün, toplumsal denetimin koşullarını hazırlamış oluyor. Halkın tabiriyle “şikayet” (birbirini devlete gammazlama) tezgâhçılıkta ve genel olarak yerel siyasette hayli kanıksanmış bir ayak oyunu; her hikâyede karşımıza çıkıyor. Mahalle baskısını en çok hissedenlerse gelinler.

“- Ben bir iş bulursam, tezgâhı açmaya bayılmıyorum. Çünkü 10 liraya satıyorsun, ‘20 liralık sattı’ diyorlar. Küçük yer. Çok mu aldın, az mı aldın, diye insanın ense-sinde dolaşıyorlar. Müşteriyle ilgilenirken, yanında dikiliyorlar. Müşteri zaten korkarak alışveriş yapıyor... Rahatsız oluyorsun, istediğin fiyatı çekemiyorsun, ensende nefeslerini hissediyorsun.

- Kimler ensende bitiyor?

- Bizim kendi akrabalarımız... 15 yıldır aynı insanlardan gına geldi (15 yıl önce mahalleye gelin gelmiş). Aynı şirkette çalışmak gibi. Mesela geliyor, babalığıma diyor ki, ‘Bugün senin gelin rekor kırdı. Senin gelin şöyle yaptı, böyle yaptı. Herkese boncuk taktı.’ Bizim babalığa da böyle bir şey dedin miydi, ağzı hiç durmaz! [...] Mesela, babam yaşındaki adama portakal suyu veriyorsun, bir de seni vedalaşırken öpecek oluyor mesela. Herkes görüyor, sonra çeşit çeşit anlatıyor.”

Devlet denetimi ve yaptırımlarıyla koşullanmış mikro-siyasetin erkek egemen toplumlara özgü yapısal eşitsizlikler ve akrabalık ilişkileri üzerine inşa olduğunu yukarıda kısaca anlatmaya çalıştık. Belkıs’da tanık olduğumuz turist ekonomisi ya da tezgâhçılığın kadınların hane içi (akrabalık alanı) ve dışındaki (kamusal yaşam) konumlarını ne şekilde dönüştürebileceğine, uyruklu (*subjecthood*) ve öznel (*subjectivity*) koşullarını etraflıca ölçüp biçerek, kafa yormak gerekir. Bu koşulları büyük ölçüde belirleyen de kendini yeniden üretmeye teşne bir ataerkil düzendir.

Sonuç Yerine

Bu makalede, Belkıs mahallesini, fiziksel mekânın kullanım biçimlerini ve günlük pratikleri düzenleyici resmî mekanizmalarla idare edilen, kültür varlıklarına merkezî konum atfedildiği, bir egemenlik ve yetke alanı olarak tarif ettik. Devlet erkinin, konut inşasından tezgâhçılığa bir dizi sosyo-ekonomik pratiğin kural ve sınırlarını belirleme gayretinde olduğunu dile getirdik. Bir başka çalışmada, yukarıdaki tespitlere geri dönerek, halkın devlet kurumlarıyla ne zaman ve ne şekilde karşı karşıya geldiğini, resmî engelleri ne tür taktik ve stratejilerle aşmaya çalıştığını, hangi aktörler (gerçek ve tüzel kişiler) vasıtasıyla uzlaşma aradığını etraflıca sorgulama niyetindeyiz. Yerel turizmin emekçi kadınlarına odaklanarak tartışmayı burada başlatmış olduk.

Yöredeki sosyo-ekonomik ilişkilerin değişen miras yönetimi anlayışından ne şekilde etkilenmiş olduğu (ya da etkilenebileceği) bizim için hâlâ önemli ve ucu açık bir soru. Bu yazıda da değindiğimiz gibi, Aspendos ve civarının sit alanı olarak tanzim edilmiş olması, bu tartışmanın bir noktasında mülkiyet ve alan kullanım hakları meselesini de ele almamızı gerektiriyor.

Soru ve yöntemlerimizi en nihayetinde belirleyecek şey ise, antik kentin çeperinde yaşayanları dert edinmiş bir antropolojik perspektif.

Kaynakça

- Adkins, L. (1995). *Gendered Work. Sexuality, Family and the Labour Market*. ERIC.
- Adkins, L. ve Jokinen, E. (2008). Introduction: Gender, living and labour in the fourth shift. *NORA—Nordic Journal of Feminist and Gender Research* 16 (3), 138–149.
- Bender, B. (1998). *Stonehenge: Making Space*. Berg, Oxford and New York: Bloomsbury Academic.
- Boratav, K. (2007). *Türkiye İktisat Tarihi [Turkish Economic History]*. Ankara: İmge Yayınları.
- Bruner, E. M. (1994). Abraham Lincoln as Authentic Reproduction: A Critique of Postmodernism. *American Anthropologist* 96 (2), 397–415.
- Candan, A. B. (2007). Remembering a Nine-Thousand-Year-Old Site. E. Özyürek (ed.), *The Politics of Public Memory in Turkey* içinde (s.70-95). New York: Syracuse University Press.
- Castañeda, Q. E. (1997). On the Correct Training of Indio S in the Handicraft Market at Chichén Itzá: Tactics and Tactility of Gender, Class, Race and State. *Journal of Latin American Anthropology* 2 (2), 106–43.
- Cleere, H. (2012). *Archaeological Heritage Management in the Modern World*. London and New York: Routledge.
- Cohen, E. (1988). Authenticity and Commoditization in Tourism. *Annals of Tourism Research* 15 (3), 371–86.
- De Certeau, M. (1984). *Practice of Everyday Life*. trans. By Steven Rendall. Berkeley: University of California Press.
- Durgun, S. (2011). *Memalik-I Şahane'den Vatan'a*. İstanbul: İletişim.
- Gellner, E. (1977). Patrons and Clients. E. Gellner ve J. Waterbury. (ed.) *Patrons and Clients in Mediterranean Societies* içinde. London: Duckworth.
- Günaydın, G. (2009). Türkiye Tarım Politikalarında 'Yapısal Uyum': 2000'li Yıllar. *Mülkiye* 33(262), 175–235.
- Hall, S. (1991). Old and New Identities, Old and New Ethnicities. A.D. King. (ed.) *Culture, Globalization and the World-System, Contemporary Conditions for the Representation of Identity* içinde (s.41–68). Springer.
- Hardt, M. (1999). Affective Labor. *Boundary 2* 26 (2), 89–100.
- Harrison, R. (2010). *Understanding the Politics of Heritage*. Manchester and New York: Manchester University Press.
- Heitmann, S. (2011). Authenticity in Tourism. P. Robinson, E. Gellner ve P. Dieke (ed.) *Research Themes For Tourism* içinde (s.45–58). Cambridge: CAB International.
- Hodder, I. (2000). *Towards reflexive method in archaeology: The example at Çatalhöyük*.

- Volume 28 of British Institute of Archaeology at Ankara monograph*. McDonald Institute for Archaeological Research, University of Cambridge.
- Kinnaird, V., Uma K., D. R. Hall, ve D. Hall. (1994). *Tourism: A Gender Analysis*. London: Belhaven Press.
- Ladkin, A. (2011). Exploring Tourism Labor. *Annals of Tourism Research* 38 (3), 1135–1155.
- Landé, C. H. (1977). Introduction: The Dyadic Basis of Clientelism. Schmidt, S. et al. (ed.) *Friends, Followers and Factions: A Reader* içinde. Berkeley: University of California Press.
- Leask, A. and Fyall, A. (2006). *Managing World Heritage Sites*. London and New York: Routledge.
- MacCannell, D. (1999). *The Tourist: A New Theory of the Leisure Class*. Los Angeles: University of California Press.
- Özbudun, S. (2005). The Reproduction of Clientelism in Regressing Rural Turkey or 'Why I Became an 'Erect Ear?' *Dialectical Anthropology* 29, 241–72.
- Özel, S. (1997). Kültür Varlıkları Üzerinde Geniş Kapsamlı Kanunlarla Tesis Edilen Devlet Mülkiyeti ve Türk Hukukundaki Durum. *İÜHFD* 55 (4), 65–84.
- Powell, J. D. (1977). Peasant Society and Clientelist Politics. S. Schmidt, et al. (ed.) *Friends, Followers and Factions in Political Clientelism*. Berkeley: University of California Press.
- Pritchard, A. (2007). *Tourism and Gender: Embodiment, Sensuality and Experience*. Cambridge: CAB International.
- Sack, R. D. (1983). Human Territoriality: A Theory. *Annals of the Association of American Geographers* 73 (1), 55–74.
- Schmidt, S. W. et al. (ed.). (1977). *Friends, Followers, and Factions: A Reader in Political Clientelism*. Berkeley: University of California Press.
- Scott, J. C. (1977). Patron-Client Politics and Political Change in South-East Asia. S. Schmidt, et al. (ed.) *Friends, Followers and Factions in Political Clientelism*. Berkeley: University of California Press.
- Shackley, M. (2011). *Visitor Management: Case Studies From World Heritage Sites*. London and New York: Routledge.
- Sinclair, M. T. (1997). *Gender, Work and Tourism*. Psychology Press.
- Smith, L. (2006). *Uses of Heritage*. London and New York: Routledge
- Türkiye İstatik Kurumu. (2014). *Seçilmiş Göstergelerle Antalya 2013*. <http://www.tuik.gov.tr/ilGostergeleri/iller/ANTALYA.pdf>, erişim tarihi 10 Temmuz 2016.
- Veijola, S. (2009). *Special Issue: Tourism as Work*. *Tourist Studies* 9 (2), 83–164.
- Veijola, S. ve Jokinen, E. (2008). Towards a Hostessing Society? Mobile Arrangements of Gender and Labour. *NORA—Nordic Journal of Feminist and Gender Research* 16 (3), 166–81.

Wang, N. (1999). Rethinking Authenticity in Tourism Experience. *Annals of Tourism Research* 26 (2), 349–70.

Watson, E. ve Waterson, S. (2011). *Heritage and Community Engagement: Collaboration or Contestation*. London and New York: Routledge

SAFRANBOLU UNESCO DÜNYA MİRAS ALANINDA KADIN İŞGÜCÜ İSTİHDAMI VE KADIN EMEĞİNİN KÜLTÜR TURİZMİNİN GELİŞMESİNE ETKİSİ

Nuray TÜRKER ve Serdar CEYLAN

Giriş

Yaşamın her alanında önemli bir varlık olan kadınlar iş yaşamının da ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadırlar. Tüm dünyada sanayi devrimi ile birlikte yaşanan değişiklikler ekonomik ve sosyo-kültürel yapıyı da değiştirmiş ve kadının önemli bir işgücü olarak çalışma yaşamında yer almasını sağlamıştır. Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş ve artan göçle birlikte ortaya çıkan şehirleşme ve kentleşme, kadının toplumdaki anne ve ev hanımı rollerini değiştirmiş ve kadınların sürdürülebilir kalkınmaya sağlayabileceği katkılar giderek önem kazanmıştır. Sanayileşme, artan iş gücü ihtiyacını karşılamak amacıyla kırdan şehre göçe neden olurken; kırdan şehre göç de sanayileşme hızını arttırmıştır (Atalay, 1983). Böylece ortaya çıkan ekonomik sektörlerde işgücü ihtiyacı artmış ve günümüzde kadın, istihdamın temel unsurlardan biri haline gelmiştir.

Önceleri tarım işçisi olan kadın, sanayi devrimi ile birlikte 19. yüzyılın sonlarına doğru kente göç ederek sanayi sektöründe çalışmaya başlamıştır. Sanayi devrimine kadar üretimin bir parçası olan ancak çalışmaları karşılığında ücret almayan kadınlar, sanayi devrimi sonrası işçi sınıfının ortaya çıkması ile ilk kez ücret karşılığında çalışmaya başlamışlardır. 1850'li yıllarda İngiltere'de kadınların ağırlıklı olarak, tekstil ve dikim işleri, kağıt üretimi, çanak yapımı ve tarım işlerinde (Burnette, 2008), ABD'de ise tekstil işlerinde (Olivetti, 2012) çalıştıkları görülmektedir. Buna paralel olarak belirtilen dönemde kadınların önemli bir çoğunluğunun herhangi bir ücretin ödenmediği ev işlerinde çalıştığı bilinmektedir (Olivetti, 2012; Burnette, 2008). Örneğin 1851 yılında İngiltere'de kadınların %85'inin ev işlerinde (çocukların bakımı, yemek pişirme, temizlik, su taşıma v.b) çalıştıkları görülmektedir (Burnette, 2008).